

Jerzy Kitowski

Uniwersytet Rzeszowski

PRÓBA OCENY WIARYGODNOŚCI DIAGNOSTYCZNEJ BANKOWYCH METOD BADANIA KONDYCJI FINANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTW

Streszczenie: W artykule zaprezentowano krytyczny przegląd metod oceny kondycji finansowej przedsiębiorstwa, z punktu widzenia ich wiarygodności diagnostycznej, stosowanych przez pięć wybranych banków. Wykazano słabości metodyczne i niekonsekwencje terminologiczne kryteriów oceny kondycji finansowej wykorzystywanych przez te banki, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki branżowej badanej firmy oraz skali i progów, a także relacji klasyfikacji ilościowej i jakościowej oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej firmy. Potwierdzono tezę, że rozpatrywane metody stanowią najczęściej kompilację (a w skrajnych przypadkach nawet przejawy bezkrytycznego naśladownictwa) założeń wykorzystywanych przez inne banki.

Słowa kluczowe: kondycja finansowa, metody, przedsiębiorstwo, banki.

1. Wstęp

W krajowej literaturze przedmiotu, poświęconej metodom oceny kondycji finansowej firmy, dostrzegamy wyraźną asymetrię, dominują w niej bowiem publikacje omawiające klasyczną analizę wskaźnikową, metody dyskryminacyjne i logitowe, natomiast sporadycznie występują prace poświęcone bankowym metodom oceny kondycji finansowej przedsiębiorstwa. W tej skromnej grupie publikacji (liczącej zaledwie kilkanaście pozycji) zdecydowana większość prezentowanych treści sprowadza się do udokumentowanego opisu, brakuje natomiast próby wartościowania i wyjaśniania mechanizmów syntetycznych kryteriów oceny sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. W kilku publikacjach pominięto najistotniejsze założenia omawianych metod lub dokonano daleko idących uproszczeń, praktycznie wykluczających możliwość zastosowania tych metod [Kowalak 2003, s. 185-187; Kowalak 2008, s. 290-292]. W przytoczonym wykazie literatury znajdujemy zaledwie dwie prace, które zawierają pełny zakres założeń metodycznych omawianych procedur weryfikacji zdolności kredytowej potencjalnych kredytobiorców [Wiatr 1994, s. 6-15; Kitowski 1997, s. 99-106]. W zaledwie kilku pracach znajdujemy próbę krytycz-

nego ujęcia rozpatrywanej grupy metod syntetycznych [Rózański 2001, s. 31-34; Kitowski 2010, s. 37-38; Janas 2005, s. 213-222; Kaczmarek 2003, s. 73-83].

Tabela 1. Kryteria oceny wskaźników analizy finansowej w metodach badanych banków

Bank	Maksymalna liczba punktów w klasyfikacji		Z czego			
	łącznie	ilościowej	rentowność	płynność finansowa	aktywność	zadłużenie
A	112	100	35	25	15	25
B	110	100	28	33	17	22
C	80	45	16	11	8	10
D	45	30	6	9	6	9
E ^a	— ^a	10	2	2	3	2

^a Dane nieporównywalne, wskaźniki oceniane są bowiem w skali od 1 (ocena najwyższa) do 6 punktów (ocena najgorsza) oraz nie sumuje się ocen z klasyfikacji ilościowej i jakościowej.

Źródło: opracowanie własne.

W artykule poddano krytycznej ocenie, w aspekcie metodycznym, według kryterium ich wiarygodności diagnostycznej, metody wykorzystywane w pięciu bankach¹. Charakteryzują się one wprawdzie zróżnicowaną skalą ocen, proporcją skutków oceny klasyfikacji ilościowej (obiektywnej) i jakościowej (subiektywnej) oraz różnymi progami kondycji finansowej, ale ich wspólną cechą jest wykorzystywanie założeń punktowej metody oceny ryzyka bankowego (tab. 1). Szczególną uwagę skoncentrowano na tym, w jakim stopniu analizowane metody uwzględniają specyfikę branżową badanych przedsiębiorstw.

2. Przykład należytego uwzględnienia specyfiki branżowej ocenianego przedsiębiorstwa

Omawiana metoda stanowi przykład udanej w sumie próby uwzględnienia istotnego kryterium wiarygodnej oceny kondycji finansowej firmy, jakim jest niewątpliwie specyfika branżowa badanej firmy. Bank E sformułował cztery warianty swojej metody, dla firm: produkcyjnych², budowlanych, handlowych oraz usługowych. O ostatecznej diagnozie decyduje ocena klasyfikacji ilościowej oraz klasyfikacji jakościowej.

¹ Z konieczności pominięto nazwy rozpatrywanych banków, wprowadzając umowne ich oznaczenia.

² Wariant ten jest kontrowersyjny, według tych samych bowiem kryteriów oceniane jest na przykład przedsiębiorstwo górnictwa węgla kamiennego i brunatnego oraz przedsiębiorstwo zaliczone do branży produkcji sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych.

W klasyfikacji ilościowej ocenianych jest 10 wskaźników w skali od 1 (ocena najwyższa) do 6 punktów (ocena najniższa), z tym że jeden z nich, wskaźnik ryzyka branżowego, odczytywany z *Mapy ryzyka inwestycyjnego*, publikowanej przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, oceniany jest odpowiednio w skali od 1 do 5 punktów. W metodzie przyjęto odmienny od tradycyjnego sposób oceny poszczególnych wskaźników. Uwzględnia się dwa okresy: ostatni rok oraz ostatni kwartał, przy czym na punkty przelicza się zawsze wskaźnik mniej korzystny dla ocenianej firmy. Występuje w tej procedurze tylko jeden wyjątek. Jeżeli potencjalny kredytobiorca przekona bank, że powodem obniżenia danej relacji jest sezonowość produkcji, wówczas bank wyjątkowo uwzględni wysokość wskaźnika bardziej korzystną dla tej firmy.

Dostrzegamy korzystny kierunek ewolucji założeń omawianej metody. Wymieniony bank wprowadził bowiem w miejsce wskaźnika rotacji aktywów – wskaźnik spłaty zobowiązań. Rotacja aktywów (relacja przychodów ze sprzedaży do sumy aktywów) jest dość zawodnym wskaźnikiem analizy finansowej firmy wówczas, kiedy koszty uzyskania przychodów są wyższe od łącznych przychodów ze sprzedaży (sumy przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, pozostałych przychodów operacyjnych oraz przychodów finansowych). W takiej sytuacji wysoka ocena wskaźnika rotacji aktywów znacząco łagodzi skutki surowej oceny rentowności.

Tabela 2. Kryteria oceny wskaźników aktywności w metodzie Banku E

Wskaźnik rotacji zapasów w dniach						
Firmy	Liczba punktów					
	1	2	3	4	5	6
Usługowe	pon. 0,5	0,5-2,3	2,4-3,5	3,6-4,7	4,8-11	pow. 11
Budowlane	pon. 3	3-12	13-18	19-26	27-54	pow. 54
Produkcyjne	pon. 10	10-22	23-31	32-39	40-66	pow. 66
Handlowe	pon. 14	14-22	23-26	27-32	33-50	pow. 50
Cykl realizacji należności w dniach						
Handlowe	pon. 9	9-19	20-28	29-38	39-67	pow. 67
Usługowe	pon. 32	32-45	46 -52	53-60	61-85	pow. 85
Produkcyjne	pon. 35	35-51	52 -58	59-68	69-95	pow. 95
Budowlane	pon. 54	54-74	75 -86	87-96	97-128	pow. 128
Wskaźnik spłaty zobowiązań w dniach						
Usługowe	pon. 27	27-39	40-46	47-56	57-95	pow. 95
Handlowe	pon. 32	32-46	47-56	57-68	69-107	pow. 107
Produkcyjne	pon. 38	38-61	62-76	77-93	94-151	pow. 151
Budowlane	pon. 59	59-85	86-98	99-113	114-171	pow. 171

Źródło: instrukcja Banku E.

Z kolei w klasyfikacji jakościowej 10 kryteriów jest ocenianych w skali od 1 (ocena najwyższa) do 3 punktów (ocena najsurowsza). Przykłady zastosowania omawianej metody możemy spotkać w literaturze przedmiotu [Lichota 2009, s. 26].

O należyтым uwzględnieniu specyfiki branżowej firmy przekonują radykalne dysproporcje w kryteriach najwyższej oceny poszczególnych wskaźników aktywności (tab. 2). W przypadku wskaźnika rotacji zapasów zróżnicowanie to jest aż 28-krotne (pomiędzy wariantem dla firm usługowych i handlowych), z kolei dla cyklu realizacji należności jest ono 6-krotne (wariant dla firm handlowych i budowlanych) oraz dla wskaźnika spłaty zobowiązań – przeszło dwukrotne (odpowiednio wariant dla firm usługowych i budowlanych).

3. Przykład nietrafnego uwzględnienia specyfiki branżowej przedsiębiorstwa

W metodzie Banku D, w procedurze przeliczania wskaźników finansowych na punkty, wykorzystano podobne założenia, jak w metodzie skwantyfikowanej (Bank A). W obu metodach przyjęto statystyczne wagi kryteriów oceny kondycji finansowej oraz poszczególnych wskaźników. Omawiany wariant uwzględnia w wąskim zakresie specyfikę badanego podmiotu – spółdzielni mieszkaniowej. Niewiele się on różni od wariantu podstawowego. W procedurze oceny czynników obiektywnych nie uwzględnia, z oczywistych powodów, wskaźników rentowności, wskaźnik pokrycia odsetek (EBIT + amortyzacja/odsetki) zastąpiono wskaźnikiem zaległości czynszowych (należności z tytułu opłat eksploatacyjnych/roczna kwota opłat eksploatacyjnych), wprowadzono również modyfikację w konstrukcji wskaźnika rotacji zapasów oraz wskaźnika spłaty zobowiązań, w mianowniku bowiem obu wskaźników kategorię przychodów ze sprzedaży i zrównanych z nimi zastąpiono kosztami działalności operacyjnej. Zmieniono także, w stosunku do wariantu podstawowego metody, wagę dla wskaźnika ogólnego zadłużenia (odpowiednio 0,2 wobec 0,4). Pominięcie kryterium rentowności, jak już wspomniano, sprawiło, że zmianie uległa również wysokość mnożników dla wskaźników sprawności działania (1,0 wobec 2,0) oraz zadłużenia (6,0 wobec 3,0 w wariantcie tradycyjnym). Z kolei w procedurze oceny czynników subiektywnych uwzględniono jedynie kryterium zarządzania i wiarygodności spółdzielni mieszkaniowej (pominięto ocenę pozycji firmy na rynku), co oczywiście wpłynęło na wielkość mnożnika korygującego (5,0 wobec 2,0).

Kryteria te nie uwzględniają w istocie specyfiki branżowej, ponieważ są identyczne z kryteriami oceny firm produkcyjnych, budowlanych itp. W przytoczonych kryteriach oceny wskaźników aktywności dostrzegamy kolejną niekonsekwencję metodyczną, gdyż rozpatrywane wskaźniki zapewniają najwyższą ocenę (3 punkty), jeżeli kształtują się poniżej 30 dni. Dla porównania, jak się okaże w metodzie Banku E, wskaźnik rotacji zapasów, dla firm usługowych, jeżeli jest blisko trzykrotnie niższy (wynosi powyżej 11 dni), daje najgorszą ocenę, podobnie oceniany, w metodzie Banku E, jest cykl realizacji należności w budownictwie, jeżeli nie przekracza 30 dni, to zapewnia surową ocenę 5 punktów (6 punktów oznacza ocenę najgorszą).

Tabela 3. Klasyfikacja ilościowa w metodzie Banku D – wariant dla spółdzielni mieszkaniowej

Kryterium oceny	Liczba punktów			
	3	2	1	0
Płynność finansowa				
CR	$CR \geq 2,0$	$2,0 > CR \geq 1,3$	$1,3 > CR \geq 1,0$	$CR < 1,0$
QR	$QR \geq 1,2$	$1,2 > QR \geq 0,8$	$0,8 > QR \geq 0,5$	$QR < 0,5$
Sprawność gospodarowania (aktywność)				
Cykl realizacji należności w dniach	$CRN \leq 30$	$30 < CRN \leq 60$	$60 < CRN \leq 90$	$CRN > 90$
Rotacja zapasów w dniach	$WRZ \leq 30$	$30 < WRZ \leq 60$	$60 < WRZ \leq 90$	$WRZ > 90$
Wskaźnik spłaty zobowiązań w dniach	$WSZ \leq 30$	$30 < WSZ \leq 60$	$60 < WSZ \leq 90$	$WSZ > 90$
Zadłużenie				
Wskaźnik ogólnego zadłużenia	$WOZ \leq 0,3$	$0,3 < WOZ \leq 0,6$	$0,6 < WOZ \leq 0,8$	$WOZ > 0,8$
Wskaźnik sfinansowania aktywów trwałych kapitałem stałym	$W \geq 2,0$	$2,0 > W \geq 1,2$	$1,2 > W \geq 1,0$	$W < 1,0$
Wskaźnik zaległości czynszowych (w %)	$WOZ \leq 10$	$10 < WOZ \leq 20$	$20 < WOZ \leq 30$	$WOZ > 30$

Źródło: instrukcja Banku D.

Ponadto wskaźniki rotacji zapasów, cyklu realizacji należności i spłaty zobowiązań, w układzie sektorowym, kształtują się w dość zróżnicowanej skali (tab. 3), podczas gdy kryteria ich oceny stosowane w Banku D niesłusznie zakładają, że wskaźniki te kształtują się w tej samej skali (poniżej 30 dni – 3 punkty itp.). Pomiedzy rozpatrywanymi wskaźnikami aktywności występują wyraźne dysproporcje. Na przykład pomiędzy wskaźnikiem rotacji zapasów i cyklem realizacji należności krotność wynosi 5,8 – w przedsiębiorstwach wydobywaniu ropy naftowej i gazu ziemnego, 5,3 – w transporcie lądowym i ruropięgowym, blisko 3 – w górnictwie węgla kamiennego oraz 2,5 – w budownictwie. Z kolei cykl realizacji należności w porównaniu ze wskaźnikiem spłaty zobowiązań jest dłuższy ponadtrzykrotnie w sektorze wydobywania ropy naftowej i gazu ziemnego, a ponaddwukrotnie w górnictwie węgla kamiennego. Odwrotnie, wskaźnik spłaty zobowiązań jest blisko dwukrotnie dłuższy od cyklu realizacji należności w handlu.

Bank dopuszcza korekty ocen punktowych w poszczególnych grupach czynników obiektywnych (dla każdego wskaźnika): rentowności i płynności finansowej – ocena może być skorygowana *in plus* lub *in minus* o maksymalnie 0,4 punktu, sprawność działania – odpowiednio o 0,2 punktu oraz zadłużenia – o 0,3 punktu.

Tabela 4. Wskaźniki aktywności (sprawności gospodarowania) w wybranych sektorach gospodarki narodowej w 2008 roku

Sektor	Wskaźnik (w dniach)		
	rotacji zapasów	realizacji należności	spłaty zobowiązań
Rolnictwo, łowiectwo ^a	117,00	38,86	37,20
Rybactwo ^a	24,18	58,69	38,64
Górnictwo węgla kamiennego i brunatnego	15,23	44,39	20,66
Wydobywanie ropy naftowej i gazu ziemnego ^a	11,22	65,14	21,03
Produkcja artykułów spożywczych i napojów	26,73	34,20	30,88
Włókiennictwo	71,31	57,41	51,74
Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep	46,58	51,59	47,87
Budownictwo	21,23	53,62	40,19
Handel detaliczny	35,37	16,34	31,12
Transport lądowy i rurociągowy	7,74	40,71	31,61
Obsługa nieruchomości	18,25	32,24	36,94

^a Włączając działalność usługową.

Źródło: [Dudycz, Skoczylas 2010].

Tabela 5. Ocena czynników subiektywnych według Banku D

Kryterium oceny	Ocena w punktach			
	wysoka	dobra	słaba	zła
Zarządzanie i wiarygodność firmy				
1. Styl zarządzania i kwalifikacje kierownictwa	3	2	1	0
2. Historia funkcjonowania firmy	3	2	1	0
3. Stosunki z bankami	3	2	1	0

Źródło: instrukcja Banku D.

W procedurze oceny poszczególnych wskaźników finansowych oraz kryteriów subiektywnych Bank D uwzględnia wagi w strukturze każdej z rozpatrywanych grup kryteriów oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej firmy (tab. 6).

Tabela 6. Wagi wskaźników w metodzie Banku D

Kryterium oceny	Wagi wskaźników	
	wariant podstawowy metody	wariant metody dla spółdzielni mieszkaniowej
Ocena czynników obiektywnych		
I. Płynność finansowa	1,0	1,0
1. CR	0,5	0,5
2. QR	0,5	0,5
II. Sprawność działania	1,0	1,0
1. Cykl realizacji należności w dniach	0,4	0,4
2. Wskaźnik rotacji zapasów w dniach	0,3	0,3
3. Wskaźnik spłaty zobowiązań w dniach	0,3	0,3
III. Zadłużenie	1,0	1,0
1. Wskaźnik ogólnego zadłużenia	0,4	0,2
2. Wskaźnik sfinansowania aktywów trwałych kapitałem stałym	0,3	0,3
3. Wskaźnik zaległości czynszowych	0,0	0,5
Ocena czynników subiektywnych		
I. Zarządzanie i wiarygodność przedsiębiorcy	1,0	1,0
1. Styl zarządzania i kwalifikacje kierownictwa	0,4	0,4
2. Historia funkcjonowania przedsiębiorcy	0,3	0,3
3. Stosunki z bankami	0,3	0,3

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym krokiem umownego algorytmu oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej firmy jest skorygowanie dotychczas uzyskanych wyników oceny – mnożnikiem (tab. 7). Zatem ostateczna ocena danego kryterium częściowego jest wyrażona iloczynem punktowej oceny (w skali od 3 do 0), wagi danego wskaźnika oraz wagi danego kryterium (mnożnika).

Firma może uzyskać maksymalnie 45 punktów, w tym 30 w wyniku oceny czynników obiektywnych oraz 15 punktów w wyniku oceny czynników subiektywnych. Bank D przyjmuje, że firma posiada bieżącą zdolność kredytową, jeżeli zostanie sklasyfikowana w skali od kategorii A (pierwszorzędnej) do kategorii F (akceptowalnej), czyli uzyska co najmniej 24 punkty. Walorem omawianej metody jest wprowadzenie przez Bank D dodatkowego rygoru, mianowicie oczekiwanej struktury zdobytych punktów, badana firma musi bowiem zdobyć dla czynników obiektywnych nie mniej niż 16 punktów oraz dla czynników subiektywnych – nie mniej niż 8 punktów. A zatem jeżeli firma uzyska w sumie na przykład 26 punktów, w tym za

ocenę czynników obiektywnych odpowiednio 15 punktów, to zostanie zakwalifikowane nie do grupy F (24,0-27,4 pkt), lecz do grupy G (słaba kondycja finansowa).

Tabela 7. Wagi kryteriów oceny według metody Banku D

Kryterium oceny	Wariant podstawowy metody	Wariant metody dla spółdzielni mieszkaniowej
Ocena czynników obiektywnych	10,0	10,0
I. Rentowność	2,0	0,0
II. Płynność finansowa	3,0	3,0
III. Sprawność działania	2,0	1,0
IV. Zadłużenie	3,0	6,0
Ocena czynników subiektywnych	5,0	5,0
1. Pozycja przedsiębiorcy na rynku	3,0	0,0
2. Zarządzanie i wiarygodność przedsiębiorcy	2,0	5,0
Razem	15,0	15,0

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 8. Kategorie sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstwa według Banku D

Kategoria	Poziom sytuacji ekonomiczno-finansowej	Liczba punktów
A	pierwszorzędna	41,5-45,0
B	bardzo dobra	38,0-41,4
C	dobra	34,5-37,9
D	zadowolająca	31,0-34,4
E	przeciętna	27,5-30,9
F	akceptowalna	24,0-27,4
G	słaba	20,5-23,9
H	zła	Poniżej 20,5

Źródło: instrukcja Banku D.

Reasumując, w omawianym wariancie metody pomimo pominięcia kryterium rentowności (trzy wskaźniki) oraz oceny pozycji przedsiębiorstwa na rynku (pięć kryteriów pomocniczych) kondycję finansową spółdzielni mieszkaniowej ocenia się w tej samej skali, co w wariancie podstawowym. Wypływa stąd oczywisty wniosek, że warunek osiągnięcia 45-punktowej skali oceny osiągnięto wyłącznie poprzez znaczną zmianę wysokości wag kryteriów oceny ilościowej (zwłaszcza zadłużenia z 3,0 do 6,0, równocześnie z obniżeniem wagi dla aktywności, odpowiednio z 2,0 do 1,0) oraz wag poszczególnych wskaźników zadłużenia, a także poprzez 2,5-krotny wzrost wagi kryteriów jakościowych (subiektywnych).

Subiektywne sterowanie wagami statystycznymi w metodach bankowych występuje niepokojąco często. Przykład tego zjawiska, mającego niewątpliwie ujemny wpływ na poziom wiarygodności diagnozy kondycji finansowej, spotykamy, między innymi w metodzie skwantyfikowanej (Bank A). W klasyfikacji ilościowej wskaźniki bieżącej i wysokiej płynności mają (i słusznie) zróżnicowane wagi, ale w klasyfikacji jakościowej te wagi są już sobie równe, waga stopy zwrotu ze sprzedaży jest trzykrotnie większa od wagi wskaźnika bieżącej płynności w ocenie jakościowej, podczas gdy w ocenie ilościowej tylko dwukrotnie itp. (tab. 9).

Tabela 9. Wagi rzeczywiste wybranych wskaźników w metodzie Banku A

Kryterium oceny	Waga rzeczywista w klasyfikacji	
	ilościowej	jakościowej
ROS	0,10	0,10
CR	0,05	0,05
QR	0,08	0,08
Rotacja zapasów	0,05	0,05
Cykl realizacji należności	0,05	0,05
Spląty zobowiązań	0,05	0,05

Źródło: [Kitowski 1997, s. 105-106].

Omawiany bank (D), jak przekonują dane zamieszczone w tab. 10 i 11, przyjął odmienne, w porównaniu z metodą skwantyfikowaną, zarówno wagi poszczególnych kryteriów oceny kondycji finansowej firmy, jak też wagi poszczególnych wskaźników. Zdumiewa przy tym dostrzegane zjawisko formalizmu w metodzie Banku D, polegające na przyjęciu tych samych wag (po 0,5) dla wskaźnika bieżącej i wysokiej płynności, bez względu na ich zróżnicowaną wiarygodność diagnostyczną. Dla porównania w metodzie skwantyfikowanej wagi te wynoszą odpowiednio 0,2 i 0,32.

Tabela 10. Wagi poszczególnych kryteriów oceny kondycji finansowej w metodach Banku A i Banku D

Kryterium oceny	Wagi problemu (mnożniki)	
	Bank D ^a	Bank A
Rentowność	0,20	0,35
Płynność finansowa	0,30	0,25
Aktywność	0,20	0,15
Zadłużenie	0,30	0,25
Suma	1,00	1,00

^a Doprowadzone do porównywalności.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 11. Wagi poszczególnych wskaźników występujące w metodach Banku A i Banku D

Wskaźniki	Wagi poszczególnych wskaźników	
	Bank D	Bank A
Stopa zwrotu ze sprzedaży (ROS)	0,4	0,28
Stopa zwrotu kapitału (ROE)	0,3	0,28
Stopa zwrotu inwestycji (ROI)	0,3	0,44
Wskaźnik bieżącej płynności (CR)	0,5	0,20
Wskaźnik wysokiej płynności (QR)	0,5	0,32
Wskaźnik rotacji zapasów	0,3	0,33
Cykl realizacji należności	0,4	0,33
Wskaźnik spłaty zobowiązań	0,3	0,33

Źródło: opracowanie własne.

4. Przykład naśladownictwa założeń metodycznych

Przykładem metod stanowiących kompilację (a w skrajnych przypadkach nawet przejawy bezkrytycznego naśladownictwa) założeń wykorzystywanych w ocenie zdolności kredytowej są procedury stosowane przez banki B i C. Wykorzystują one założenia dwóch klasycznych metod: punktowej metody oceny ryzyka bankowego oraz metody indeksu ryzyka. Metoda Banku C jest „kopią” założeń metody Banku B, bezkrytycznie przejęła bowiem wszystkie jej kontrowersyjne założenia. Szczególnie wyraźnie dostrzegamy to w procedurze oceny rentowności (tab. 12-14).

Tabela 12. Kryteria oceny stopy zwrotu kapitału (ROE) w metodzie Banku C

Wyszczególnienie	$W \geq 6$	$6 > W \geq 3$	$3 > W > 0$	$W \leq 0$
$W \geq 2 \text{ ŚR.}$	5	5	4	0
$2 \text{ ŚR.} > W \geq \text{ŚR.}$	5	5	3	0
$\text{ŚR.} > W \geq \frac{1}{2} \text{ ŚR.}$	5	4	2	0
$W \leq \frac{1}{2} \text{ ŚR.}$	5	3	1	0

Źródło: instrukcja Banku B.

Tabela 13. Kryteria oceny stopy zwrotu ze sprzedaży (ROS) w metodzie Banku B

Wyszczególnienie	$W \geq 6$	$6 > W \geq 3$	$3 > W > 0$	$W \leq 0$
$W \geq 2 \text{ ŚR.}$	8	8	6	0
$2 \text{ ŚR.} > W \geq \text{ŚR.}$	8	8	5	0
$\text{ŚR.} > W \geq \frac{1}{2} \text{ ŚR.}$	8	6	4	0
$W \leq \frac{1}{2} \text{ ŚR.}$	8	4	2	0

Źródło: instrukcja Banku B.

Tabela 14. Kryteria oceny stopy zwrotu ze sprzedaży (ROS) w metodzie Banku C

Wyszczególnienie	$W \geq 6$	$6 > W \geq 4$	$4 > W \geq 2$	$2 > W > 0$	$W \leq 0$
$W \geq 2 \dot{S}R.$	7	7	6	5	-5
$2 \dot{S}R. > W \geq \dot{S}R.$	7	7	5	4	-5
$\dot{S}R > W \geq \frac{1}{2} \dot{S}R.$	7	6	4	2	-5
$W \leq \frac{1}{2} \dot{S}R.$	7	5	3	1	-5

Źródło: instrukcja Banku C.

W metodach banków B i C przyjęto ten sam próg najwyższej oceny stopy zwrotu kapitału oraz stopy zwrotu ze sprzedaży (co najmniej 6%), a zatem w Banku C, arbitralnie założono, że przychody ze sprzedaży są równe kapitałowi własnemu (ponieważ stopa zwrotu kapitału jest równa iloczynowi stopy zwrotu ze sprzedaży oraz relacji przychodów ze sprzedaży do kapitału własnego). Ponadto wymienione progi nie uwzględniają specyfiki branżowej badanej firmy. Na przykład stopa zwrotu ze sprzedaży w górnictwie ropy naftowej i gazu ziemnego, wynosząca w ostatnich latach około 20%, przekonuje, że firma tej branży, posiadająca wskaźnik przeszło trzykrotnie niższy od średniej, z łatwością spełnia warunek $W \geq 6\%$ i zapewnia sobie najwyższe zdobyte punktowne.

Kolejną niekonsekwencję metodyczną spotykamy w proponowanej przez oba banki ocenie wskaźników płynności finansowej, w zależności od kształtowania się danego wskaźnika na tle średniej dla branży. W przypadku oceny wskaźnika bieżącej płynności, jeżeli (w przypadku metod obu banków) wynosi on co najmniej 1,5, ale jest mniejszy od średniej, zapewnia ocenę o jeden punkt niższą od wskaźnika, który także wynosi co najmniej 1,5, ale jest większy od średniej dla branży (tab. 15). Natomiast w przypadku oceny wskaźnika wysokiej płynności, jeżeli wynosi on co najmniej 1,0, to bez względu na to, czy jest większy, czy też mniejszy od średniej, zapewnia on tę samą liczbę punktów (12 – Bank B). Identyczne uproszczenie zawiera metoda Banku C (tab. 16).

Tabela 15. Kryteria oceny wskaźnika bieżącej płynności w metodzie Banku B oraz Banku C

EKD	$W \geq 1,5$	$1,5 > W \geq 1$	$1 > W \geq 0,8$	$W < 0,8$
Bank B				
$W \geq \dot{S}R.$	10	8	2	0
$W < \dot{S}R.$	9	6	0	0
Bank C				
$W \geq \dot{S}R.$	5	4	2	0
$W < \dot{S}R.$	4	3	0	0

Źródło: instrukcja Banku B oraz Banku C.

Tabela 16. Kryteria oceny wskaźnika wysokiej płynności w metodzie Banku B oraz Banku C

EKD	$W \geq 1$	$1 > W \geq 0,5$	$W < 0,5$
Bank B			
$W \geq \acute{S}R.$	12	10	1
$W < \acute{S}R.$	12	6	0
Bank C			
$W \geq \acute{S}R.$	6	4	1
$W < \acute{S}R.$	6	2	0

Źródło: instrukcja Banku B oraz Banku C.

Metoda Banku C stanowi wymowny przykład przeszacowania skutków oceny klasyfikacji jakościowej, która może zapewnić 35 punktów, co stanowi aż 78% możliwych do zdobycia punktów w klasyfikacji ilościowej. Dla porównania, ocena klasyfikacji jakościowej w metodzie Banku B zapewnia 3,5-krotnie mniej punktów i stanowi zaledwie 10% maksymalnej oceny w klasyfikacji ilościowej (tab. 17). Jak wynika z przytoczonych danych, skala ocen identycznych kryteriów w omawianych metodach różni się radykalnie. Na przykład w ocenie liczby lat działalności firmy (ponad 5) oraz w ocenie rozwoju firmy (dynamiczny) jest ona pięciokrotna. Jeszcze wyższa (blisko 7-krotna) jest ta dysproporcja w ocenie kryterium bardzo dobrej sieci dystrybucji oraz bardzo dobrej współpracy z bankiem (5 punktów w metodzie Banku C i zero w metodzie Banku B).

Tabela 17. Charakterystyka porównawcza wybranych kryteriów oceny jakościowej na przykładzie Banku B i Banku C

Wyszczególnienie	Liczba punktów	
	Bank B	Bank C
Skala oceny kondycji finansowej w punktach	110	80
– w tym ocena jakościowa w punktach	10	35
Kryteria oceny:		
Liczba lat działalności firmy – 5 lat i dłużej	1	5
Rozwój firmy w analizowanym okresie – dynamiczny	1	5
Stosunki z bankiem – bardzo dobre	0	5
Sieć dystrybucji – bardzo dobra	0,75	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie instrukcji Banku B i Banku C.

Rozpatrywana metoda Banku C jest także trafnym przykładem liberalnych kryteriów oceny kondycji finansowej firmy, poprzez, jak już zauważono, przeszacowanie skutków oceny klasyfikacji jakościowej. Firma, która funkcjonuje na rynku

ponad 5 lat, bez względu na osiągnięte wyniki finansowe (teoretycznie w każdym roku może ponosić stratę netto), uzyskuje 5 punktów, a zatem tyle, ile zapewnia najwyższa ocena stopy zwrotu kapitału oraz wskaźników: bieżącej płynności, ogólnego zadłużenia i sfinansowania aktywów trwałych kapitałem własnym. Kryterium to może zatem niwelować skutki oceny rentowności (ujemna stopa zwrotu ze sprzedaży prowadzi do utraty 5 punktów, bez względu na jej wysokość na tle średniej branżowej). Równie liberalne są kryteria oceny współpracy z bankami. Na wysoką ocenę (5 punktów) zasługuje firma, która posiada rachunek podstawowy w Banku C oraz korzysta z innych usług tego banku, a także terminowo realizuje zobowiązania wobec Banku C oraz innych banków. W omawianej metodzie nie wprowadzono minimalnych progów zdobyczy punktowych w obu klasyfikacjach, co oznacza, że w łącznej liczbie punktów uzyskanych przez daną firmę mogą dominować skutki oceny klasyfikacji subiektywnej, nie pozbawionej, jak już zauważono, licznych niekonsekwencji metodycznych.

5. Zakończenie

W artykule zaprezentowano krytyczny przegląd metod oceny kondycji finansowej przedsiębiorstwa, stosowanych przez pięć wybranych banków. W procedurze teoretycznej weryfikacji wiarygodności diagnostycznej analizowanych metod starano się wyeksponować wagę istotnych uproszczeń metodycznych, takich jak pomijanie lub nieuwzględnianie w należytej mierze specyfiki branżowej badanych firm, przeszacowanie oceny klasyfikacji jakościowej (subiektywnej), przyjmowanie nietrafnych wzorców oceny wielkości i tendencji kształtowania się wskaźników finansowych, przypadki ingerowania w obiektywne procedury statystyczne, niekonsekwentne przestrzeganie sformułowanych kryteriów oceny oraz liberalne progi kondycji finansowej.

Przeprowadzone rozważania dowiodły, że rozpatrywane metody stanowią najczęściej kompilację, a w skrajnych przypadkach nawet przejawy bezkrytycznego naśladownictwa założeń wykorzystywanych w ocenie zdolności kredytowej przez inne banki lub w tradycyjnych metodach analizy finansowej, co oczywiście zmniejsza ich wiarygodność diagnostyczną.

Literatura

Capiga M., *Działalność kredytowa monetarnych instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2006.

Dudycz T., Skoczyła W., *Sektorowe wskaźniki finansowe. Ocena sytuacji finansowej sektorów w roku 2008*, „Rachunkowość” 2010, nr 5.

Gołębiowski G., *Skuteczność bankowego systemu punktowej oceny przedsiębiorstw oraz stosowanych norm*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1042, Wydawnictwo AE, Wrocław 2004.

- Janas A., *Bankowe metody analizy zdolności kredytowej jako czynnik wzrostu konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Aspekt międzynarodowy, sektorowy, regionalny i lokalny*, red. M.G. Woźniak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005.
- Kaczmarek W., *Próba krytyki syntetycznej metody oceny sytuacji finansowej firmy na przykładzie modelu stosowanego przez jeden z polskich banków*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie nr 618, Wydawnictwo AE, Kraków 2003.
- Kitowski J., *Analiza finansowa firm*, Wydawnictwo Filii UMCS, Rzeszów 1997.
- Kitowski J., *Metodyczne aspekty kryteriów bankowej oceny kondycji finansowej przedsiębiorstwa*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wydawnictwo UE, Wrocław (w druku).
- Kitowski J., *Próba weryfikacji wiarygodności diagnostycznej narzędzi analizy ekonomicznej (w świetle krajowej literatury przedmiotu)*, [w:] *Współczesne problemy analizy ekonomicznej*, red. R. Boro-wiecki, A. Jaki, Wydawnictwo UE w Krakowie, Kraków 2010.
- Kowalak R., *Ocena kondycji finansowej przedsiębiorstwa*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk 2003.
- Kowalak R., *Ocena kondycji finansowej przedsiębiorstwa w badaniu zagrożenia upadłością*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk 2008.
- Lichota W., *Metody wczesnego ostrzegania o zmianach sytuacji finansowej przedsiębiorstw*, „Wiadomości Statystyczne” 2009, nr 10.
- Nowak M., *Ocena zdolności kredytowej i ryzyka kredytowego. Poradnik bankowca*, Wydawnictwo BODiE. Poznań 2002.
- Róžański J., *Ewolucja metod bankowej oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstwa w nowoczesnej gospodarce rynkowej*, „Przegląd Organizacji” 2001, nr 10.
- Ryżewska S., *Bankowa analiza przedsiębiorstwa na potrzeby oceny ryzyka kredytowego*, Twigger, Warszawa 2002.
- Wiatr M.S., *Systemowe aspekty badania zdolności kredytowej (na przykładzie Powszechnego Banku Kredytowego S.A. w Warszawie)*, „Bank i Kredyt” 1994, nr 3.

AN ATTEMPT TO ASSESS RELIABILITY OF BANK DIAGNOSTIC METHODS OF EXAMINING FINANCIAL STANDING OF ENTERPRISES

Summary: The paper presents a critical review of methods for assessing the financial standing of an enterprise, in terms of their diagnostic reliability, used by five selected banks. It shows methodological weaknesses and inconsistencies in terminology of criteria for assessing the financial standing, used by the banks, with a particular emphasis on industry specifics of an enterprise, and the scale and the thresholds, as well as the classification of the quantitative and qualitative assessment of economic and financial situation of the enterprise. A thesis has been confirmed that the analyzed methods are mostly a compilation (and in extreme cases, symptoms of uncritical imitation) of assumptions used in assessing creditworthiness by other banks.